

A VÁLLALATI MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS-ÉS KÖNYVTÁRÜGY AZ IPARÁTSZERVEZÉS /VÁLLALATI ÖSSZEVONÁSOK, TRÖSZTÖSÍTÉSEK/ TÜKRÉBEN

Terebessy Ákos

1. AZ IPARÁTSZERVEZÉS SZÜKSÉGESSÉGE ÉS JELENTŐSÉGE

A termelékenység növelése és néhány iparágban a világszint elérése, illetve az iparág termelésének világszinten tartása csak korszerű és tervszerű, valóban nagyüzemi viszonyok között lehetséges. Ezt a korszerű nagyüzemi termelést csak az eddigi keretek megbontása útján, azaz az azonos profilu kisvállalatok, az alkatrészgyártó és készterméket előállító vállalatok egyesítésével, illetve trösztösítésével lehetett megteremteni.

Komoly lökést adott az ipari átszervezésnek a KGST-ben részt vevő államoknak az eddigieknél szorosabb együttműködése, valamint ezen belül az elvállalt és a magyar iparra háruló kötelezettségek maradéktalan teljesítésének szükségessége. Az ország egyéb export-lehetőségeinek növelése szempontjából is döntő fontosságú volt az eddigi termelési szint mennyiségi és minőségi növelése, aminek megvalósítása kizárólag a megteremtett új szervezeti formák között jöhetett létre.

Jelentős hatással volt és szükségessé tette a magyar ipar átszervezését az ipar budapesti túlzott koncentráltsága is. Az eddigi formák megbontása, azaz a vállalatok összevonása lehetővé tette, hogy bizonyos iparágakat a tárcák súlypontilag a fővárosból vidékre telepítsenek és ezáltal az ezen a téren mutatkozó aránytalanságokat is megszüntessék. Az átszervezett vállalatok vidéki központjait mindig a helyi adottságoknak, az üzem technológiai fejlettségének és az ezzel szorosan összefüggő termelési szintnek figyelembevételével jelölték ki. Kétségtelen, hogy az iparátszervezésnek ez a része - bár több iparágat érintett - nem oldotta meg olyan mértékben az ipar vidékre telepítésének és ezzel együtt a fővárosi ipar túlkoncentráltságának a kérdését, mint amennyire szükséges lett volna.

2. AZ ÁTSZERVEZÉSEK KÖVETKEZTÉBEN LÉTREJÖTT ALAPVETŐ VÁLTOZÁSOK

Az átszervezések következtében az iparban alapvető változások jöttek létre, melyek nemcsak a kisvállalatok megszüntetésével, illetve összevonásával jellemezhetők, hanem az eddig különálló ipari

kutató- és fejlesztő intézetek és az iparvállalatok összeolvasztásával is. Az egyes iparágakban eddig különálló kutató- és fejlesztő intézetek, valamint az iparvállalatok összevonása következtében mind a termelő munka gyorsabb fejlesztése, mind a kutató tevékenységnek a termelést közvetlenül segítő eredményei könnyebben elérhetőkké váltak. A termelés és kutatás egymást segítő kölcsönhatása az összevonások következtében tehát közvetlenné válik és megszűnik a kutatási eredmények azonnali felhasználását késleltető vállalati különállás.

Az átszervezések következményeképpen létrejött nagyvállalatokon, illetve trösztökön belül a gyáregységek, gyárreszlegek, telephelyek kisebb-nagyobb hálózatát találjuk. Az összevont vállalatoknál a legfontosabb változás az eddig csak bizonyos mértékig megszüntethető azonos vagy hasonló profilu vállalatok termelésében mutatkozó átfedések teljes felszámolása és az újonnan alakított vállalat feladatainak megfelelően az egyes részlegek munkájának átprofilozása.

Ezek a változások, átállások természetesen a termelésben okoznak bizonyos zökkenőket, de végső soron mégis az egységes termelési profilok kialakítását és a párhuzamos munkák megszüntetését szolgálják. Az újonnan kialakult helyzet tehát - bár sok szempontból bonyolultnak látszik és a vállalatok termelésében is okozhat átmeneti visszaeséseket - mégis a korszerűbb nagyüzemi termelési módok megvalósításával a tervszerű termelő munka nagyarányú leegyszerűsödéséhez vezet.

A jelenlegi iparátszervezés egyik jellemzője az újonnan, összevonás útján létrehozott vállalatok, trösztök üzeminek, telephelyeinek kisebb-nagyobb területi szétaszórttsága, ami az egyes részlegek munkájának megszervezésében és koordinálásában komoly problémákat okoz. A jelenleg létrejött új vállalatok tehát nem tekinthetők minden esetben végleges szervezeti egységeknek, mert összevonásuk helyességét a termelési eredményekkel is igazolniuk kell.

3. A VÁLLALATI MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS ÉS KÖNYVTÁRÚGY TERÜLETÉN JELENTKEZŐ SZERVEZÉSI KÉRDÉSEK

Az iparátszervezés rövid áttekintésére és néhány sajátosságának elemzésére az előzőekben azért volt szükség, hogy a vállalati műszaki tájékoztatás és könyvtárügy területén jelentkező feladatok világosan megállapíthatók legyenek. A vállalati műszaki tájékoztatási szervek és a műszaki könyvtárak ugyanis akkor tudják feladatukat megfelelően ellátni, ha ismerik vállalatuk szervezeti felépítését és termelési tervét és ennek alapján az illetékes osztályok vagy részlegek részére felkutatják és szolgáltatják a szükséges szakirodalmi információk anyagot. Az iparban végrehajtott nagyarányú átszervezések tehát elengedhetatlenné teszik az összevont vállalatok műszaki tájékoztatásának és műszaki könyvtárainak megszervezését, illetve átszervezését.

A műszaki tájékoztatás és a műszaki könyvtárak megszervezésére

azokban a termelő üzemekben kerül sor, amelyek az átszervezések folytán összevont kisvállalatokból most nagyvállalatokká lettek és még sem műszaki tájékoztatási részleggel, sem pedig műszaki könyvtárral nem rendelkeztek. A műszaki tájékoztatás és a műszaki termelési könyvtári hálózat "vérkeringésébe" tehát több új vállalat is bekerül.

A műszaki tájékoztatási részleget minden esetben a vállalati központ mellett célszerű létesíteni, a vállalat nagyságának megfelelően a tárcaközpontok által javasolt létszámmal.

Az új vállalatokba összevont részlegeknél nagyságuktól függően kézikönyvtárakat, fiókkönyvtárakat, műhelykönyvtárakat kell létrehozni, melyeknek irányítása és szakirodalommal való ellátása a vállalati központnál létesítendő központi műszaki könyvtár feladata. Az egyes üzemek, telephelyek kézi- vagy fiókkönyvtárának kezelésével megbízott személynek a központi könyvtártól kapott szakirodalom kölcsönzésén és nyilvántartásán kívül a vállalati műszaki tájékoztató szolgálat által küldött különféle szolgáltatások helyi terjesztését, azaz az illetékes szakemberekhez való eljuttatását is el kell látnia.

A szervezési problémák egészen más természetűek ott, ahol az összevont vállalatok egy részében már működött tájékoztató szolgálat vagy műszaki könyvtár. Az itt felmerülő szervezési kérdések különféle megoldásbeli változásainak részletes elemzése előtt érdemes felmérni, hogy az átszervezett /összevont, trösztösített/ vállalatok hogyan oszlanak meg az ipari tárcák között:

	Kip.M.	NIM	Élip.M.	KGM
Vállalati központok száma az átszervezések után	29	19	16	37
A központok felügyelete alá tartozó vállalatok száma	162	117	181	161
e b b ö l :				
van műszaki könyvtár ill. tájékoztató szolg.	129	106	89	150
nincs műszaki könyvtár ill. tájékoztató szolg.	33	11	92	11

A fenti táblázat csak azokat a vállalatokat adja meg szám szerint, melyeknek valamelyik részlegében műszaki könyvtár működik, azaz az OMKDK központi szakkönyvtári nyilvántartásában szerepel.

Ha az összevont vállalatok mindegyikében működik műszaki könyvtár, akkor az a kérdés, hogy az új vállalat központi könyvtára

1. az új vállalati központ mellett működő könyvtár legyen-e, vagy
2. az összevont vállalatok könyvtárai közül a legjobban működő könyvtár, függetlenül attól, hogy az esetleg az új vállalati szervezés következtében csak valamelyik részleg könyvtárává lett.

A két megoldás közül a második látszik célszerűbbnek, bár kétségtelenül az új vállalat szerkezeti felépítése határozza meg mindenkor, hogy a kettő közül melyiket kell megvalósítani.

Az új vállalati tájékoztató részleg, illetve osztály megszervezése annyiban tér el a szakkönyvtárakétól, hogy azokat minden esetben a vállalati központ mellett kell létrehozni. Az iparátsszervezés során összekerült vállalatokban eddig működő tájékoztató részlegeket mindenkor a vállalati központ mellett létesítendő tájékoztató osztályba kell összevonni. A továbbiakban az egész vállalat tájékoztatása az ujonnan szervezett osztály feladata, az osztály által készített tájékoztató anyagok pedig a műszaki könyvtárakon keresztül jutnak el az érdekelte szakemberekhez.

A szakkönyvtárak és tájékoztatói osztályok szervezése, illetve átszervezése az egyes ipari tárcáknál egymástól eltér és a sajátosságoknak megfelelő megoldást kíván attól függően, hogy az ipari szakkönyvtári hálózati alközpontok és tájékoztatói tárcaközpontok a hozzájuk tartozó vállalatoknál már eddig milyen szervezési munkát végeztek.

A kohó- és gépipar területén például az 1962-ben megindított ágazati és vállalati tájékoztató irodák szervezése hatékonyan elősegítette a vállalati műszaki tájékoztató munka eredményes kiépítését olyan azonos termelési profilu vállalatoknál, melyek az átszervezések során összevonásra kerültek /pl. a hajóiparból létrejött Magyar Hajó- és Darugyár/. De ugyanez az iparági szervezés más területen - pl. a szerszámgépiparban - az összevonások következtében meglehetősen áttekinthetetlenné, zavarossá vált és komoly problémákat jelent a különféle vállalatokba, trösztökbe összevont, de azonos profilu szerszámgépipari vállalatok műszaki tájékoztató részlegei és szakkönyvtárai közötti együttműködés létrehozása, vagy a már létrejött együttműködés további fenntartása /pl. Szerszámgépipari Művek és Csepel Trösztön belül a Csepeli Szerszámgépgyár/.

A könnyűipar és élelmiszeripar területén a vállalati átszervezések a műszaki tájékoztatás és a szakkönyvtárak eddig igen lassan folyó iparági szervezésének meggyorsulását nagy mértékben elősegítették, oly módon, hogy a nehezen összehangolható kisvállalatokat egy nagyvállalatba vonták össze. Az így kialakult helyzetben az eddigi iparági problémák vállalati problémákká váltak, ami a szakkönyvtári és műszaki tájékoztatói munka szervezésében nem csupán formai változást jelent, hanem a különállóságból adódó koordinációs szervezési kérdések megszűnését is. Ez a kisebb létszámú tárcaközpontok, könyvtári alközpontok munkájában komoly könnyebbséget jelent.

4. AZ ÖSSZEVONT VÁLLALATOK MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁSÁBAN JELENTKEZŐ ÚJ FELADATOK

Az összevont nagyvállalatok és trösztök mellett létrehozott műszaki tájékoztatói osztályok munkájának az ujonnan megállapított

vagy kibővített termelési profilhoz kell igazodnia. A műszaki tájékoztatási irodák elsőrendű feladata ezen belül a vállalatához tartozó összes telephely, illetve gyáregység megfelelő tájékoztatási anyaggal való folyamatos ellátása. Mivel az összevont vállalatokban az eddigieknél nagyobb mennyiségben, többféle gyártmány készűl, valamint a gyártmány-kutatástól kezdve egészen a gyártásig minden egy vállalatban történik, a tájékoztató irodáknak is az eddigieknél sokkal alaposabb és szélesebb volumenű kutató, feltáró és közreadó munkát kell végezniük a műszaki tájékoztatás minden területén. Ez nemcsak a kül- és belföldi szakirodalomban közzétett vonatkozó kutatások, technológiai és gazdaságossági leírások folyamatos feldolgozását és az érdekeltekhez való eljuttatását jelenti, hanem a legkorszerűbb hazai és külföldi munkamódszerek vállalatban belűli széleskörű, a kutató mérnököktől egészen a munkaadoknál dolgozó szakmunkásokig való elterjesztését is. Az eredményes munka érdekében a már néhány éve több vállalati tájékoztató irodában végzett dokumentációs feltáró munkán kívül a műszaki tájékoztatás és propaganda minden eszközét /kiállítások, szakmai előadások, tapasztalatcserék, filmvetítések stb./ igénybe kell venni. Ez természetesen csak akkor valósítható meg, ha a tájékoztatási irodák létszáma, valamint összetétele a munka elvégzéséhez szükséges szinten van. Az új vállalat nagyságának és műszaki színvonalának megfelelően tehát csak kellő számú műszaki és tájékoztatási szakember alkalmazásával lehet biztosítani a vállalati műszaki tájékoztatás hatékonyságát. A műszaki tájékoztatási irodák számára komoly feladatot jelent az összevont, de területileg az ország különböző tájaira szétszórt gyáregységek folyamatos tájékoztatása. Jelenlős problémát okoz, hogy az összevont egységek különböző műszaki, technológiai szinten mozognak és így tájékoztatásukat is ennek megfelelően, de a vállalat központi célkitűzéseit, terveit figyelembe véve kell végezni.

5. AZ ÖSSZEVONT VÁLLALATOK SZAKKÖNYVTÁRAINAK MUNKÁJA ÉS FELADATAI

A vállalati szakkönyvtárak jelentős részének eddigi munkáját az iparban végrehajtott átszervezések kisebb-nagyobb mértékben módosítják és ugyanakkor szükségessé teszik könyvtárszervezési feladatok megoldását is. Az összevont vállalatok központi műszaki könyvtára és a gyáregységi műszaki könyvtárak un. vállalati szakkönyvtári hálózatot alkotnak. Ennek következtében a központi könyvtárnak feladata

- a/ a módszertani irányítás,
- b/ központi nyilvántartási rendszerek /katalógusok, címjegyzékek/ kidolgozása,
- c/ esetlegesen a központi beszerzés és feldolgozás.

A könyvtárak vállalatban belűli egységes munkájának, nyilvántartási rendszerének folyamatos létrehozása az érdeklődők gyors és pontos kiszolgálásának fontos feltétele, valamint a vállalati könyvtári hálózaton belül az eredményes együttműködés alapja.

A vállalatok átszervezett pénzgazdálkodásától függően a könyvek, folyóiratok és egyéb dokumentumok beszerzése és feldolgozása történhet központilag vagy vállalati egységenként, önállóan. Ha a gyáregységek, telephelyek önállóan szerzik be a számukra szükséges szakirodalmat, akkor a beszerzett dokumentumok pontos címleírását - esetleg már katalógus-cédulák formájában - küldjék meg vállalatuk központi könyvtárának.

A vállalat központi könyvtárában célszerű a vállalat különböző részeiben lévő szakkönyvekről és folyóiratokról katalógus nyilvántartást készíteni a lelőhelyek pontos feltüntetésével. Helyes, ha a vállalat bármely egységébe legújabban beszerzett szakkönyvekről a központi könyvtár legalább negyedévenként összesített jegyzéket ad ki és ezt eljuttatja mind a gyáregységi könyvtárakba, mind pedig az érdekelt vállalati szakemberekhez.

Az összevont vállalatok könyvtárai közötti szoros együttműködés kiépítésének egyik alapvető feltétele a könyvtárközi kölcsönzés létrehozása. A könyvek és folyóiratok könyvtárközi kölcsönzését vállalaton belül lebonyolíthatja a központi könyvtár is, de célszerűbb, ha az egyes egységek könyvtárai között közvetlen kapcsolat alakul ki. Így ugyanis gyorsabban és kisebb adminisztrációval jut el a kért dokumentum az érdekeltekhez. A könyvtárközi kölcsönzés gyorsaságát segíti elő az előbbieken említett központi katalógus nyilvántartás is.

Az újonnan átszervezett vállalatok központi könyvtárainak fontos feladata, hogy szoros kapcsolatot építsenek ki a hálózati tárca-központokkal és az OMKDK-val, mint a termelési könyvtári hálózat központjával. Az általuk kiadott különféle módszertani kiadványok /utmutatók, körlevelek stb./ igen nagy segítséget nyújtanak a vállalaton belüli helyes és egységes könyvtári munka kialakításában.

. o .

A fentiekben tárgyalt problémakör, amely az ipar új átszervezése kapcsán jelentkezett, igen sokrétű. Megoldása alapos és mindenre kiterjedő program kidolgozását teszi szükségessé. Bár a vállalati összevonások még nem fejeződtek be, sőt néhány iparágban /pl. KPM/ most kezdődnek, mégis a vállalati egyedi és az iparági sajátosságok figyelembe vételével a szervezési kérdések és feladatok megoldására egységes álláspontot kell elfoglalni. A tárca-központok és az OMKDK tehát közösen alakítsa ki a vállalati műszaki tájékoztatás és a vállalati szakkönyvtárak munkájára vonatkozó új programot, az új szervezeti formáknak megfelelően. A program akkor oldja meg valóban a műszaki tájékoztatás és szakkönyvtárügy jelenlegi problémáit, ha a legrövidebb időn belül létrehozza az összevont, trösztösített vállalatok igényeit a kívánt színvonalon kielégítő új vállalati tájékoztatási szerveket.

.. o ..

TEREBESSY, Á.: Technische Dokumentation und Bibliothekswesen der Firmen im Spiegel der Reorganisierung der Industrie /Zusammenziehen von Unternehmen, Trustbildungen/

Im Interesse einer weiteren Erhöhung der industriellen Produktion wurde im Jahre 1962 in mehreren Industriezweigen mit dem Zusammenziehen von Unternehmen bzw. mit der Trustbildung begonnen. Hierdurch entstanden in der Industrie grundlegende Änderungen, Produktionsparallelitäten wurden behoben und es entwickelten sich direkte Beziehungen zwischen Produktions- und Forschungsarbeit. Das Netz der technischen Firmenbibliotheken muss dem Organisationsaufbau der neu entstandenen Unternehmen entsprechend auf die Weise ausgebaut werden, dass in sämtlichen Betrieben, Fabrikseinheiten, Niederlassungen von den Fachbüchern und -zeitschriften, sowie von den verschiedenen technischen Informationsdiensten gleicherweise Gebrauch gemacht werden könne. Das wichtigste Ziel der neuen Organisation des technischen Informationswesens von Firmen ist es, das Informationsmaterial den verstreuten Betriebseinheiten der neuen Unternehmen zuzustellen. Dies kann nur durch das Einbeziehen einer entsprechenden Anzahl technischer Fachleute in die Organisation der technischen Information verwirklicht werden. Die entsprechende Organisation bzw. Reorganisation der Firmen-Informationsorgane und -Bibliotheken entsprechend der neuen Struktur der Industrie ist auf Grund der von der Ungarischen Technischen Landesbibliothek und Dokumentationszentrale und den verschiedenen Ministerien gemeinsam bearbeiteten Gesichtspunkten durchzuführen.

o
o o

A. Теребешши:

Техническая информация на предприятиях и библиотечное дело с учетом реорганизации промышленности /об"единение предприятий, создание трестов/

В интересах дальнейшего повышения промышленного производства в 1962 году начато об"единение предприятий, создание трестов. Это привело к существенным изменениям в промышленности, устранило существовавшее в производстве дублирование и осуществило непосредственную связь между производственной и исследовательской работой. Соответственно организационной структуре созданных новых предприятий, сеть технических библиотек предприятий должна строиться так, чтобы в каждом цеху, в каждой производственной единице и на каждом заводе возможно было равным образом пользоваться технической литературой, а также прочими техническими информационными услугами. Первоочередной целью вновь создаваемой организации технической информации на предприятиях, является обеспечение равными техническими информационными материалами разрозненных производственных единиц предприятия. Это осуществимо лишь путем привлечения соответствующего числа технических специалистов к работе в организации по технической информации. Правильная организация и реорганизация технической информации на предприятиях, соответственно новой организационной структуры промышленности, должна осуществляться Государственной технической библиотекой и Центром документации, на основании принципов разработанных совместно с отраслевыми центрами различных министерств.